

A MEZŐGAZDASÁGI SZAKMŰVELTSÉG TERJESZTÉSE ÉS A KÖZSÉGI KÖNYVTÁRAK

1963-ban a Könyvtártudományi és Módszertani Központ megvizsgálta a közművelődési könyvtárak mezőgazdasági szakkönyv- és szakpropaganda helyzetét és problémáit. E vitaindító cikk összefoglalja a vizsgálat fontosabb eredményeit és megkísérli levonni az abból származó következtetéseket.

*

A mezőgazdasággal foglalkozók köre két jól elkülöníthető csoportra osztható, s e szerint alakul könyvtári ellátásuk is. Az egyik csoport a tudományos, oktatási és szakigazgatási intézményekben működő felsőfokú képzettségű szakemberekből áll. Ezek szakirodalmi és dokumentációs igénye a magasszintű — és főleg külföldi — irodalomra irányul. Az ő igényeik kielégítése a mezőgazdasági szakkönyvtárak elsődleges feladata.

A másik csoportba a termelőüzemekben és a helyi (megyei, járási) szakigazgatásban dolgozó, igen különböző képzettségű szakemberek tartoznak, a gazdasági vezetőktől és agrónomusoktól kezdve egészen az olyan mezőgazdasági dolgozóig, akik gyakran még általános iskolai végzettséggel sem rendelkeznek. A mezőgazdaságnak ezeket a dolgozóit nagy számuk és szétszórtságuk miatt a szakkönyvtárak csak elvétve tudják hatókörükbe vonni.

A két csoport nagyságának érzékeltetésére néhány számadat: az első csoportba tartozó szakemberek száma (a szakkönyvtárak lehetséges olvasói) 12 000—15 000 főre tehető, a második csoport nagysága kb. 1,4 millió, családtagokkal együtt majdnem 2 millió fő. Ez utóbbitakat gyakorlati jellegű irodalommal kell ellátni. Ellátásuk megoszlik a termelőüzemi könyvtárak, a szakszervezeti könyvtárak és az állami közművelődési hálózat könyvtárai között. Ez a megoszlás azonban csak látszólagos, valójában e csoport könyvtári ellátása *úgyiszlóván teljes egészében az állami közművelődési hálózatra hárul*. A termelőüzemek könyvtári fejlődése ugyanis csak a kétszázegynéhány állami gazdaságban indult meg, amelyek a mezőgazdasági dolgozóknak csupán 10%-ára terjeszthetik ki hatókörüket. Termelőszövetkezeti könyvtárakról, néhány kivételtől eltekintve, még egyáltalán nem beszélhetünk. Így jelenleg a termelésben dolgozó szakemberek, középkaderek, mezőgazdasági munkások és parasztlak legalább 85%-ának szakirodalmi ellátását az állami közművelődési könyvtáraknak kell biztosítaniuk, azok közül is elsősorban a községi könyvtáraknak. Hozzájuk kell sorolni a járási könyvtárak mintegy felét is, azokat, amelyek községekben működnek. Ha ehhez még hozzávesszük, hogy a községi könyvtárakba iratkozott be az ország összes parasztlakosainak 85%-a és hogy (a községekben működő járási könyvtárakkal együttvéve) ők bonyolították le a mezőgazdasági könyvforgalom mintegy 75%-át, akkor a vizsgálatnak a községi könyvtárakra való korlátozása mindenképpen indokoltnak látszik.

A technikus, vagy magasabb képzettségű szakemberek irodalmi igényeinek kielégítése külön vizsgálatot követel, minthogy ez mind a már meglévő, mind a termelő üzemekben kifejlesztendő szak- és kézikönyvtárakkal is összefüggésben áll. Községi könyvtáraink túlnyomó többsége sem megfelelő állománnyal, sem megfelelő tájékoztató apparátussal nem rendelkezik a falun élő magasabb képzettségű mezőgazdasági szakemberek igényeinek kielégítésére. A községi könyvtárak közvetlen és legfontosabb feladata tehát a parasztlakosok széles tömegeinek ellátása mezőgazdasági szakirodalommal.

Mezőgazdasági állomány

Előjáróban egy közkeletű, téves szemlélettel kell szembeszállnunk, amely szerint a mezőgazdasági könyveknek a falusi könyvtárak állományában valamely meghatározott százalékos arányban kellene szerepelniök. Ilyen százalékos arányszám kitűzése hibás. Ha pl. 6%-ban állapítanak meg a mezőgazdasági szakkönyvek arányát, ez a 3000 kötetes községi könyvtárban 180 kötetet, az 500 kötetes könyvkölcsönzőben 30 kötetet jelentene. Szerintünk minden községi könyvtárnak — a község nagyságától függetlenül — a helyi termelési adottságoknak megfelelő és azokat tartalmilag átfogó mezőgazdasági állományra van szüksége. Ezért a kisebb állományú könyvtárakban is szükség van kb. 80—100 jó szakkönyvre (a községi könyvtárak mező-

gazdasági törzsanyaga ma 110 kötet). Ez a mezőgazdasági könyvmennyiség legtöbbször a nagyobb községek szükségleteit is kielégíti. Ezekben a nagyobb községekben a mezőgazdasági állomány százalékos arányát már csak többpéldányok beszerzésével lehetne állandó szinten tartani — ezt pedig nemhogy a valóságos, de a várható szükséglet sem indokolja.

A KMK 1963 nyarán végzett felmérése szerint a községi könyvtárak mezőgazdasági könyvállománya 31,7%-kal növekedett egy év alatt, s e gyarapodás 61,1%-a törzsanyag volt. Az országos átlagon belül a kisközségekben (ahol a legnagyobb a lemaradás) mind a gyarapodás, mind a gyarapodáson belül a törzsanyag aránya jóval magasabb volt. Az állomány összetétele jónak mondható — átlagban 51,0%-a törzsanyag, és csak 17,1% az elavult könyvek aránya. Nagyobb mennyiségű elavult könyv csak a nagyobb állományú könyvtárakban található.

Az átlagos mezőgazdasági könyvállomány, gyarapodás és forgalom, községkategóriánként, kötetszámban

Megvizsgált könyvtárak száma	Községek lakossága	Mezőgazdasági állomány összesen	Ebből törzsanyag	használati anyag	elavult	1962. évi gyarapodás	Az 1962. évi gyarapodásból törzsanyag	Az 1962. évi átlagos forgalom (zárójelben a helyesbített érték)
39	600 fő alatt	39	32	32	7	14	11	64 (31)
43	600—1000	36	20	30	6	12	9	72 (42)
60	1000—1500	56	31	49	7	30	12	81 (60)
101	1500—3000	74	41	64	10	25	18	105 (81)
62	3000—5000	120	61	102	18	37	23	200 (152)
27	5000—8000	206	101	156	50	61	40	266 (192)
15	8000 fő felett	403	143	325	78	93	60	779 (547)
8	járási székhely	482	150	352	130	85	56	613 (523)
országos átlag		94,5	48,1	78,4	16,1	30	19,5	153 (111)

A számadatokat vizsgálva láthatjuk, hogy a nagyobb községekben (3000 lakos felett) a könyvtárak mezőgazdasági állománya már ma is kielégítő. A kisebb községeké is számottevően fejlődött, s egy-két éven belül ezekben is kialakítható a kielégítő mezőgazdasági állomány. Lényegében megdőlt tehát az a gyakran hangoztatott korábbi feltételezés, hogy a mezőgazdasági könyveket azért nem olvassák, mert rossz a falusi könyvtárak mezőgazdasági állománya.

Olvasottság

Az országos statisztika szerint 1962-ben az állami közművelődési könyvtári hálózat összesen közel 400 000 kötet mezőgazdasági könyvet kölcsönzött. Ebből a forgalomból 67,9%-a esett a községi, 16,8% a járási könyvtárakra. Tehát jogosan számolhatunk úgy, hogy a községekben összesen kb. 300 000 kötet mezőgazdasági könyvet kölcsönöztek. Alapos okok szólnak azonban annak feltételezése mellett, hogy ez a szám túlzott. A felmérés során mód nyílt a mezőgazdasági könyvek forgási sebességének megállapítására, és kiderült, hogy jó néhány könyvtár 4—6-os forgási sebességeket jelentett, ami teljesen valószínűtlen. A 3-nál magasabb forgási sebességet jelentő könyvtárakat a számításból kihagyva, a könyvtárankénti átlagos kötetforgalom mintegy 35%-kal csökkent!

A valóságos forgalom ezek szerint összes falusi könyvtárainkban közelebb volt a 200 000, mint a 300 000 kötethez. Ha ezt a számot a mezőgazdasági dolgozók 1,4 milliós számához viszonyítjuk, akkor az eredményt csak siralmasnak nevezhetjük. Ugyanis ez azt jelenti, hogy minden hetedik parasztember olvasott 1 mezőgazdasági szakkönyvet egy év alatt. A mezőgazdasági könyvek forgalmának növelésére való erélyes buzdítások csak az eredmények szépítésére vezettek.

Miért? Mik az okai ennek az áldatlan helyzetnek? Az okok sokfélék és szerteágazók. A teljesség és rendszeresség igénye nélkül megelégszünk a szerintünk legfontosabb tényezők felsorolásával.

Itt van mindenekelőtt termelősövetkezeti parasztságunk előregegettsége és alacsony iskolai végzettsége. A mezőgazdasági lakosság kor és iskolai végzettség

A mezőgazdasági állomány százalékos összetétele és forgási sebessége községkategóriánként

Községek lakossága	Mezőgazdasági állomány összesen	Ebből törzsananyag	használati anyag	elavult	1962. évi gyarapodás	Az 1962. évi gyarapodásból törzsananyag	Forgási sebesség
600 fő alatti	100	60,5	83,6	16,4	37,3	81,2	1,68 (0,94)
600—1000	100	53,5	84,2	15,8	33,8	72,5	2,07 (1,09)
1000—1500	100	56,4	87,8	12,2	35,0	59,8	1,45 (1,10)
1500—3000	100	56,4	87,5	12,5	34,5	71,0	1,41 (1,06)
3000—5000	100	52,7	85,6	14,4	31,3	66,4	1,68 (1,22)
5000—8000	100	49,2	75,8	24,2	29,7	65,1	1,28 (0,87)
8000 fő feletti	100	35,5	74,8	25,2	23,1	64,5	1,93 (1,27)
járásai székhely	100	34,4	73,0	27,0	17,6	68,5	1,27 (1,01)
országos átlag		51,0	82,9	17,1	31,7	65,1	1,53 (1,08)

szerinti megősléséről nincsenek adataink, de azt tudjuk, hogy a községek 4,7 millió lakosságából 2,2 millió 40 éven felüli, és a tapasztalatok szerint a mezőgazdasági dolgozók túlnyomó része az idősebbekből kerül ki. Azt is tudjuk, hogy 1961-ben a községekben élő felnőtt lakosság 80%-ának nem volt meg a 8 általános iskolája. A mezőgazdasági lakosság döntő többségének általános műveltsége, iskolázottsága tehát alacsony, a szakműveltség megszerzéséhez nem nyújt kellő alapot.

Szakirodalmat senki se olvas szórakozásból. Ezért a legerőteljesebb propaganda sem érhet el eredményt, ha hiányzik a szakirodalom olvasására való gyakorlati ösztönzés. Nem véletlen az, hogy a mezőgazdasági irodalomból úgyszólván kizárólag azt olvassák, amihez közvetlen anyagi érdek fűződik: a közvetlenül premizált nagyüzemi ágakban (sertés-, baromfitenyésztés, néhol szarvasmarha-tenyésztés is) és a háztáji, illetve kétlaki gazdaságban kézzelfogható hasznot hajtó (kert és szőlő, méhészet) könyveket.

Az ösztönzéshez hozzátartozik a vezetők, a felsőfokú szakemberek példája is. Sajnos, agrárértelmiségünk is kevés szakirodalmat olvas. A mezőgazdasági szakigazgatási és szakoktatási szervek mindeddig nem tartották számottevőnek a szakirodalom nyújtotta lehetőségeket. Egész mezőgazdasági szakoktatásunk, a szakmunkásképzéstől az egyetemi oktatásig, kizárólag a jegyzet- és tankönyvanyagra támaszkodik, egyéb szakirodalmat alig vesz igénybe. Szakirodalmi kutatásra nem nevel, a tankönyveken kívüli irodalomra legtöbbször nem is hivatkozik. A végzett hallgatók irodalmi forrásismerete, bibliográfiai műveltsége alacsony. Érthető, hogy aki hallgató vagy tanuló korában nem szokja és nem tanulja meg a szakirodalom használatát, az később sem olvas. A könyvtárak a legnagyobb erőfeszítéssel sem tudnak számottevő eredményt elérni addig, amíg a mezőgazdasági irányító szervek fel nem ismerik a mezőgazdasági szakirodalom fontos szerepét. Még ma is gyakran megtörténik, hogy vezető szakembereknek a tudományos eredmények gyakorlatba való átültetéséről szóló cikkei, nyilatkozatai meg sem említik a szakirodalmat, mint ennek fontos eszközt — hogyan várhatnánk hát el a szakirodalom iránti igényt a termelésben dolgozó, munkával elhalmozott agronómustól? S ha az agronómus nem olvas, miért olvasson a brigádvezető, az egyszerű tsz-tag?

Nem hibátlan mezőgazdasági könyvkiadásunk sem, mutatja ezt a kiadott művek évről évre csökkenő száma és főleg példányszáma. Szakmunkási szinten aluli, közérthető művek úgyszólván egyáltalán nincsenek, de igen kicsiny a valóban alapfokú (tehát szakmunkások számára szóló) szakkönyvek száma is. Ezért — megfelelő olvasmányanyag híján — még a jószándékú kezdeményezések sem jutnak messzire, pl. a TIT ismeretterjesztő előadásaihoz is igen nehéz megfelelő irodalmat ajánlani. (Ezen a helyzeten talán segíteni fog a Mezőgazdasági Kiadó pályázata).

És végül, hiányzanak a megfelelő keretek is. A régi falusi olvasóköri, gazdakörök feloszlottak, szakmai művelődési funkciójukat kultúrházaink egyelőre nem tudják pótolni. Falusi könyvtáraink pedig — nehéz körülményeik miatt — ezt a feladatot egyáltalán nem képesek betölteni. *Helyben olvasási lehetőség legtöbb falusi könyvtárunkban nincsen*, ezzel a szakirodalom olvasásának legfontosabb kezdeti foka, a képes mezőgazdasági folyóirat is kiesik a lehetőségek közül.

A Nyíregyházi Megyei Könyvtár képes levelezőlapja, melyet a mezőgazdasági könyvhonap alkalmából adott ki

propagandamunkát, és a TIT ismeretterjesztő előadásaival már meglévő kapcsolatok mellett, szoros kapcsolatot kell teremteni a megújuló mezőgazdasági szakkörökkel, valamint a szakmunkásképző tanfolyamokkal, biztosítva számukra az alapvető szakirodalmat, ideértve a legfontosabb népszerű mezőgazdasági folyóiratokat is.

Sallai István — Szilágyi Tibor

MIT MOND AZ AGROPROPAGANDISTA?

„Könyvből nem lehet megtanulni gazdálkodni, de könyv nélkül nem lehet jól gazdálkodni” — ez a közismert mondás jutott eszembe, amikor a KMK vizsgálatának eredményeit elolvastam. A felmerült kérdések közül kettővel kívánok foglalkozni: az olvasótáborral és a mezőgazdasági könyvigénnyel.

Az olvasótábor

A falusi könyvtárak olvasótábora kétségtelenül a mezőgazdasági lakosság és a falun élő egyéb rétegek tagjaiból tevődik össze. A mezőgazdasági szakkönyvek olvasottsága azonban mégsem egyértelmű függvénye a mezőgazdasági lakosság létszámának. Ezért lenne helytelen a szakkönyvek olvasottságának vizsgálatánál abból kiindulni, hogy Magyarországon csaknem 2 millió ember foglalkozik mezőgazdasággal. Fel kell ugyanis figyelniünk néhány sajátos tényre.

A nagyüzemek kialakulásával a mezőgazdaságban is kezd megvalósulni a nagyarányú munkamegosztás, amely természetesen más szakmai műveltséget követel, mint a régi, kisparcellás, paraszti termelés. A mezőgazdasági szakmunkás szakműveltségének lényegesen különböznie kell a kisparaszti szakműveltségtől. A mezőgazdasági szakmunkásképzés tömegméretű kibontakozása még csak most kezdődött meg, s az olvasás, mint a szakismereteket elmélyítő és továbbfejlesztő eszköz, igazában csak most kerül majd előtérbe.

A mezőgazdasági szakkönyvek olvasótáborának felmérésénél nem hanyagolható el az a körülmény sem, hogy míg a falusi olvasókörök megszűntek, a művelődési házakban még nem alakultak ki olyan klubok, ahová a parasztember szívesen járna mezőgazdasági szaklapot, könyvet forgatni. Ugyanakkor a szakma iránt érdeklődők